

SLUCHOVĚ POSTIŽENÍ A HLUCHOSLEPÍ A JEJICH PŘÍPRAVA K OCHRANĚ OBYVATELSTVA

THE HEARING IMPAIRED AND THE DEAF-BLIND AND THEIR PREPARATION TO POPULATION PROTECTION

Jan KYSELÁK
jan.kyselak@unob.cz

Došlo 26. 7. 2011, upraveno 27. 10. 2011, přijato 9. 11. 2011.
Dostupné na [http://www.population-protection.eu/
attachments/039_vol3n2_kyselak.pdf](http://www.population-protection.eu/attachments/039_vol3n2_kyselak.pdf).

Abstract

The article deals with the issue of preparation of hearing impaired and the deaf-blind for population protection. It concurs on the similar article, focusing on preparation of visually impaired individuals (see The Science for Population Protection 2/2010). The article emphasizes the need of education and preparation of these population categories for the case of occurrence of any extraordinary events, eventually crisis situations, it evaluates the current approach of a responsible authorities to preparation, it divides the individuals with the mentioned handicap and it also comes to think of the acceptable ways of their preparation. It results from the author's experiences with such a preparation.

Keywords

Deaf-blind, extraordinary events, handicap, hearing impaired, preparing, protection of population.

ÚVOD

Příprava osob se sluchovým postižením a hluchoslepých k ochraně obyvatelstva (vznik mimořádných událostí) by měla být v souladu s právními normami stejně tak samozřejmostí a zároveň také nárokem ze strany těchto osob, jako příprava osob bez jakéhokoliv postižení. Tato příprava však v podmínkách našeho státu stále nedosahuje potřebné úrovně. Příčin je možno spatřovat hned několik, na některé bylo poukázáno v příspěvku s obdobnou tematikou – viz [1]. Vzhledem k nově definovaným hrozbám by zároveň příprava osob nejen zdravotně postižených měla získat novou dimenzi, která bude korespondovat s rizikem vzniku těchto hrozeb a jejich možným charakterem v jednotlivých regionech.

1 SOUČASNÉ PŘÍSTUPY A MOŽNÁ VÝCHODISKA ŘEŠENÍ PŘÍPRAVY K OCHRANĚ OBYVATELSTVA

Na základě faktů, uvedených v úvodu a podrobně také v [1], je možno konstatovat, že v podstatě **žádná cílená komplexní a pravidelná příprava osob se sluchovým postižením nebo hluchoslepých** (osob s duálním senzorickým postižením) na území žádného kraje pro oblast ochrany obyvatelstva neprobíhá, ve státech sousedících s Českou republikou je stav obdobný. Odbornou literaturu – tuzemskou či zahraniční, která by se alespoň dílčím způsobem dotýkala zmíněné přípravy osob s tímto zdravotním postižením lze hledat velmi těžce, metodika pro tuto přípravu absentuje rovněž. Blíže také v [1].

Mezi základní východiska pro řešení uvedené přípravy lze zejména zahrnout:

- naplnění povinnosti odpovědnými orgány uložené právními normami, zejména pak v kontextu s [2], organizovat přípravu (školení) na vznik mimořádných událostí i pro tyto osoby;
- zajištění odpovídajícího způsobu přípravy spojeného se schopností komunikace s těmito osobami, jako základního předpokladu jejich efektivní přípravy a s tím spojený dostatek vhodných materiálů pro podporu této přípravy řízeným způsobem, následně formou samostudia.

Naplnění výše uvedených povinností – jako prvního východiska, které zcela bezpochyby koresponduje i se zájmem o organizování této přípravy, v příspěvku rozebírán není. Tyto aspekty jsou pro zaměření příspěvku bez pochyby významné, byly ovšem již rozebrány opět v [1].

Naplnění obsahu druhého východiska je možno považovat za základ této přípravy. Stěžejní roli zde bude především sehrávat způsob komunikace s předmětnou kategorií osob. Odpovídající způsob komunikace navíc představuje také jednu z výchozích podmínek zdárného a účinného průběhu přípravy. Je dokonce zakotven v **právním prostředí** našeho státu – v zákoně [3]. Tento zákon navíc vymezuje některé pojmy, jež jsou svým obsahem pro pochopení oblasti spojené s problematikou osob se sluchovým postižením a hluchoslepých zásadní.

Za neslyšící tento zákon považuje osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.

Zákon také vymezuje i osoby hluchoslepe (některé odborné publikace používají i inverzní označení těchto osob – slepohluché, v současné době je ale ujednocen a převažuje v užívání termín hluchoslepi). **Za hluchoslepe** se považují osoby se souběžným postižením sluchu a zraku různého stupně, typu a doby vzniku, u nichž rozsah a charakter souběžného sluchového a zrakového postižení neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, nebo neumožňuje plnohodnotnou komunikaci mluvenou řečí. Příprava osob s takovýmto zdravotním postižením bude samozřejmě předpokládat o poznání diferencovanější přístupy oproti přípravě osob „pouze“ se sluchovým postižením.

Neslyšící a hluchoslepé osoby mají ve smyslu uvedeného zákona právo na:

- používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob;
- vzdělávání s využitím komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob [3].

Ve smyslu dalšího zákona [4] mají děti, žáci a studenti se zdravotním postižením mj. právo bezplatně užívat při vzdělávání speciální učebnice a speciální didaktické a kompenzační učební pomůcky poskytované školou. Tzn. konkrétně u neslyšících a hluchoslepých se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím komunikačních systémů osob neslyšících a hluchoslepých – blíže opět v [4].

Osoby se sluchovým postižením tvoří nemalé procento populace naší společnosti. Jejich počty a další údaje ve vztahu k této kategorii je možno nalézt např. ve výstupech z šetření Českého statistického úřadu [5], zpracovaného v roce 2007. Jak celkový **počet osob se sluchovým postižením**, tak i rozdělení podle příčiny zdravotního postižení apod. uvádí tabulka 1. Míru zdravotního postižení na základě stejného šetření pak uvádí tabulka 2. Uvedené údaje ovšem nemusí být zcela přesné a konečné.

*Tabulka 1**Příčina zdravotního postižení osob se sluchovým postižením*

Vrozené	Způsobené			Jiná	Neuvedeno	Celkem
	Úrazem	Nemocí	Stářím			
13 779	2 619	37 634	13 954	1 604	5 110	74 700

Zdroj: [5] s úpravou autorem článku.

*Tabulka 2**Míra zdravotního postižení osob se sluchovým postižením*

Míra postižení					
Lehké	Středně těžké	Těžké	Velmi těžké	Neuvedeno	Celkem
19 948	28 793	18 061	7 746	152	74 700

Zdroj: [5] s úpravou autorem článku

Na základě provedených depistáží v posledních letech společností LORM, byl **počet evidovaných hluchoslepých osob** v České republice (údaje z roku 2010) 214, z toho nejrůznějších sociálních služeb využívá v současné době 113 osob [6]. I když uvedený počet přibližně dvou set osob je relativně velmi nízký (tento pravděpodobně ale nemusí být opět počtem konečným), jedná se o kategorii osob, jež bude vzhledem ke svému handicapu při vzniku mimořádných událostí patřit zcela určitě mezi nejohroženější.

2 KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY NESLYŠÍCÍCH A HLUCHOSLEPÝCH OSOB

Schopnost komunikace (zejména pak verbální) je jednou ze základních lidských vlastností. Bohužel část obyvatelstva má tuto schopnost omezenou. Je také známo, že osoby s těžkým nebo úplným sluchovým postižením mají např. s psaným projevem často velké problémy (blíže také v 3.3.2). Porozumění textu je na velmi nízké úrovni (funkční negramotnost) a tyto osoby jsou tak nuceny pro dorozumívání využívat jiných, většinou velmi specifických komunikačních systémů, jež tento handicap určitým způsobem a do určité míry eliminují.

2.1 Komunikační systémy

Komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob se rozumí zejména český znakový jazyk a komunikační systémy vycházející z českého jazyka. Český znakový jazyk je přitom základním komunikačním systémem těch neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace.

Český znakový jazyk:

- je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu;
- má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr;
- je ustálen po stránce lexikální i gramatické [3].

2.2 Komunikační systémy vycházející z českého jazyka

Mezi nejběžnější komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob vycházejícími z českého jazyka a zároveň zakotvené opět v [3], lze s jejich stručnou charakteristikou **zahrnout zejména následující:**

Znakovanou češtinu – využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk.

Prstovou abecedu – využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda je využívána zejména k odhláskování cizích slov, odborných termínů, případně dalších pojmů. Prstová abeceda v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob.

Vizualizaci mluvené češtiny – zřetelná artikulace jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace.

Písemný záznam mluvené řeči – převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase. Pro potřeby hluchoslepých se písemný záznam provádí zvětšeným písmem nebo Braillovým písmem.

Mezi méně užívané pak:

Lormovu abecedu – dotyková dlaňová abeceda, při které se jednotlivá písmena vyznačují pomocí ustálených pohybů a dotyků prováděných na dlani a prstech ruky příjemce sdělení.

Daktylografiku – vpisování velkých tiskacích písmen zpravidla do dlaně ruky příjemce sdělení.

Braillovo písmo s využitím taktilní formy – umožňuje zobrazovat písmena abecedy ustálenými dotyky na dvou prstech jedné ruky nebo více prstech obou rukou příjemce sdělení s využitím kódového systému Braillova písma.

Taktilní odezírání – založeno na vnímání mluvené řeči pomocí odhmatávání vibrační hlasivek mluvicího.

Vibrační metodu Tadoma – založena na vnímání mluvené řeči pomocí odhmatávání vibrační hlasivek, pohybů dolní čelisti, rtů a tváří mluvicího [3].

Z uvedené charakteristiky komunikačních systémů vyplývá, že ne všechny tyto systémy jsou vhodné pro přípravu osob hluchoslepých. Forma komunikace s takto postiženými osobami je podmíněna zejména rozsahem jejich postižení, popř. dalšími faktory, které mají ať již primární, či sekundární vliv na vnímání těchto osob jako např. prostředí, osvětlení, okolní hluk, počasí, psychický stav, posazení hlasu mluvicího, způsob řeči, formu a složitost vyjadřování apod. Největší pozornost potřebují lidé s vrozenou hluchoslepotou a získanou totální hluchoslepotou. Způsob komunikace s osobami s vrozenou a získanou hluchoslepotou je nesrovnatelný. U získané byl již v dětství vytvořen komunikační systém, na který lze navázat při procesu osvojování si jiného komunikačního systému, či nouzové alternativní komunikaci [6].

Pro komunikaci s osobami hluchoslepými lze uplatnit zejména následující dorozumívací systémy:

Mluvenou řeč – velmi častý způsob komunikace u osob se získanou hluchoslepotou se zbytky sluchu. Při komunikaci je nutné mluvit pomalu a zřetelně, sluch je často kompenzován sluchadly.

Prstovou abecedu (daktylotiku) – jedná se o komunikační systém pro hluchoslepé osoby se zchovalými zbytky zraku, nutným předpokladem je znalost latinské abecedy a českého jazyka. Abeceda využívá různé polohy a tvary prstů k vyjádření jednotlivých písmen, hlásky se spojují do slov stejně jako v mluvené řeči. V České republice se používá prstová abeceda jednoruční nebo obouruční.

Psanou formu – komunikaci písemnou formou využívají hluchoslepé osoby se zbytky zraku a sluchu prostřednictvím psaného textu, počítače a mobilního či psacího telefonu pro neslyšící. Psaná forma se využívá také v situacích, kde nejsou respektovány specifické podmínky pro komunikaci.

Znakový jazyk – jde o komunikační prostředek vhodný pro hluchoslepé se zbytky zraku, kteří dosud využívali znakový jazyk. Systém je tvořen pohybovými a mimickými, přirozenými i konvenčně dohodnutými výrazovými prostředky, jejichž podstata spočívá v pohybech a konfiguraci rukou a prstů.

Taktilní znakový jazyk – metoda je vhodná pro osoby s praktickou nebo totální hluchoslepotou. Základem komunikace je spojení rukou hluchoslepé osoby s osobou, která znakuje. Jednotlivé znaky vycházejí ze znakového jazyka pro neslyšící, pro tuto techniku jsou však upraveny dle potřeb hluchoslepých.

Lormovu abecedu – dlaňová abeceda, která je vhodná především pro prakticky či totálně hluchoslepé osoby. Jednotlivé doteky do dlaně hluchoslepé osoby odpovídají konkrétním písmenům.

Braillovo písmo – písmo je určeno hluchoslepým osobám s praktickou či totální slepotou. Kombinace šesti bodů ve dvou sloupcích o třech řádcích tvoří jednotlivá písmena, která se čtou pomocí hmatu.

Tiskací písmena psaná do dlaně (daktylografika) – tato forma dorozumívání je využívána hluchoslepými se ztrátou zraku a sluchu v pozdějším věku. Do dlaně hluchoslepého člověka se vpisují obrysy velkých tiskacích písmen.

Daktylotiku do dlaně – upravená jednoruční prstová abeceda není značena osobou do prostoru, ale umísťuje se do dlaně hluchoslepého.

Tadomu – metoda užívaná osobami s vrozenou hluchoslepotou. Hluchoslepý má svoji ruku položenou na tváři mluvčího tak, aby malíčkem vnímal vibrace hrdla, palcem pohyby rtů a ostatními prsty tvář.

Taktilní odezírání (taktiling) – méně využívaná forma komunikace, pro čtení ze rtů musí mít hluchoslepá osoba zachované velmi dobré zbytky zraku.

Výběr jednotlivých dorozumívacích systémů je tedy zcela individuální, je třeba ještě jednou zdůraznit, že jejich volba záleží na době vzniku postižení, na převažující smyslové vadě, na věku, vývojové úrovni a na psychickém a fyzickém stavu hluchoslepé osoby [7].

3 MOŽNOSTI PODPORY PŘÍPRAVY

Způsob přípravy osob se sluchovým postižením nebo hluchoslepých k ochraně obyvatelstva lze řešit více způsoby. Za pravděpodobně nevhodnější lze označit dvouetapový způsob:

- základní skupinová příprava (školení) povinnými orgány – odbornými lektory, s podporou vybraných subjektů, s objasněním všech aspektů možnosti vzniku mimořádných událostí a chování při jejich vzniku;
- následná individuální příprava s využitím prostředků vhodných pro tuto přípravu – podrobně viz níže.

Standardní témata pro tuto přípravu není nutno nijak omezovat nebo selektovat. **Zvláštní pozornost je nutno ovšem věnovat sebezáchraně, přivolání pomoci a schopnosti komunikace se záchranáři**, která bezesporu bude tvořit jednu ze základních podmínek poskytnutí pomoci.

3.1 Podpora přípravy vybranými subjekty

Pro zmíněnou podporu přípravy uvedených kategorií osob lze využít spolupráci s **celou řadou organizací** (se kterými jsou tyto osoby většinou v úzkém kontaktu), jejíž náplní činnosti je kromě jiného především pomoc těmto osobám, ochrana a prosazování jejich práv, zájmů a potřeb. Značná část těchto organizací je členy Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel – ASNEP (např. Český klub nedoslýchavých "HELP", Česká unie neslyšících, Svaz neslyšících a nedoslýchavých v České republice, Českomoravská jednota neslyšících apod.). Na problémy osob hluchoslepých se orientuje např. o.s. LORM – společnost pro hluchoslepé, jako jediný registrovaný poskytovatel služeb pro hluchoslepé v ČR [6], jejímž posláním je mj. spolupráce s organizacemi sluchově a zrakově postižených, pedagogická a výchovně vzdělávací činnost, odborná publikační činnost a propagace problematiky hluchoslepých apod.

Uvedenou problematiku mohou také podporovat různé **informační portály** – např. informační portál o světě neslyšících ruce.cz, portál pro podporu výuky znakového jazyka ticho.cz apod. Tyto mj. podávají základní informace týkající se problematiky neslyšících a podporují tak jejich činnost.

Pro osoby se sluchovým postižením jsou rovněž vydávány i některé **časopisy**, jako např. dvouměsíčník pro sluchově postižené Gong nebo obdobný časopis UNIE, jehož podoba bude do budoucna pravděpodobně jen v elektronické verzi, dále také Metodické listy – Zpravodaj Svazu neslyšících a nedoslýchavých v ČR nebo čtvrtletně vycházející bulletin Doteky, vydávaný společností LORM. Jejich prostřednictvím lze rovněž podávat informace osobám s uvedeným handicapem i o problematice mimořádných událostí, přípravou na ně a jejich řešením.

Uveřejňovat informace pro osoby se sluchovým postižením z oblasti ochrany obyvatelstva v jiných periodikách či na jiných portálech je téměř zbytečné, poněvadž toto v podstatě jiné zdroje informací nevyhledávají.

3.2 Využití vybraných komunikačních systémů pro skupinovou přípravu

Případná příprava osob se sluchovým postižením nebo hluchoslepých k ochraně obyvatelstva lektory bude z důvodů efektivnosti ve většině případů **přípravou skupinovou**, jen ojediněle individuální. Je tedy potřebné pro tuto přípravu volit takové komunikační systémy, jež budou nanejvýš vhodné a také účinné. Přípravu by mohlo podporovat zejména **tlumočení prostřednictvím českého znakového jazyka**, v menším množství případů vizualizace mluvené češtiny (zde ovšem ani jeden komunikační systém nebude vhodný pro hluchoslepé, bez jakéhokoliv zbytku zraku či bez dosavadní znalosti znakového jazyka). Poněvadž tyto komunikační systémy není jednoduché prakticky zvládnout, lze se domnívat, že případní odborní lektori (povinné orgány), kteří by přípravu k ochraně obyvatelstva organizovali, by měli navázat úzkou spoluprací se subjekty, schopnými pro tuto přípravu poskytnout patřičnou podporu v oblasti zmíněné komunikace.

Spolupráci v tomto směru je možno navázat buďto přímo s **jednotlivými tlumočníky** zabývajícími se tlumočením do/z českého znakového jazyka, nebo **prostřednictvím institucí**, jež se na tuto činnost specializují. Mezi tyto instituce je možno zařadit např. opět Asociaci organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, konkrétně pak Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící. Zprostředkování tlumočnických služeb je přes toto centrum bezplatné, základní cena hodiny tlumočení vychází z částky 300 Kč.h⁻¹ [8], a to u tlumočnicka s garantovanou kvalitou. Mezi další významné subjekty, které sdružují také tyto tlumočníky, lze zahrnout neziskovou profesní organizaci – Českou komoru tlumočnicků znakového jazyka. Ceny za tlumočení lze pak u této organizace dohledat např. v [9]. Náklady na tyto tlumočníky mohou celkové náklady na přípravu v některých případech výrazně ovlivnit, je tedy nutné je zahrnout do celkových nákladů na danou přípravu.

Další službou, kterou osoby se sluchovým postižením mohou využít nejen v této oblasti, ale také např. pro komunikaci se svým okolím (na úřadech, u soudního jednání apod.), je **simultánní přepis**. Ministerstvo práce a sociálních věcí ovšem tuto službu v letošním roce žádným způsobem nepodporuje, podpora v příštím roce je také nejasná.

Pro tlumočníky bude velmi vhodné se dopředu seznámit s tlumočenou problematikou. Nutné je také upozornit na náročnost samotného tlumočení a např. tam, kde by zaměstnání trvala okolo 2 hodin, je třeba, aby tato zabezpečovali alespoň 2 tlumočníci, jejichž optimální střídání v tlumočení by bylo přibližně po 20 minutách.

3.3 Využití vybraných prostředků pro individuální přípravu

V současné době existuje pro podporu přípravy k ochraně obyvatelstva množství materiálů, které jsou k dispozici např. na webových stránkách institucí, jež se touto problematikou zabývají – např. MV – GR HZS ČR, Asociace Záchraný kruh, Centrum pro bezpečný stát o. s. apod. Tyto jsou těmito institucemi přímo účelově zpracovávány, publikovány a popř. na základě žádosti bezplatně nebo za úhradu i distribuovány. Některé z nich jsou i k volnému stažení. Další podpůrné materiály jsou vydávány např. nakladatelstvími Fortuna, ALBRA apod. Tyto materiály lze v podstatě rozdělit do dvou skupin – na audiovizuální a textové.

3.3.1 Audiovizuální materiály

U audiovizuálních materiálů (bohužel i materiálů, vydaných v posledním období) ovšem až na výjimky schází jakákoliv podpora pro přípravu osob se sluchovým postižením, natož přípravu osob hluchoslepých. Přizpůsobit materiály pro přípravu osob s takovýmto zdravotním postižením je v podstatě možné několika základními způsoby, a to:

- doplněním titulkování (viz obrázek 1);
- doplněním znakového jazyka (viz obrázek 3);
- kombinací předchozích dvou způsobů (viz obrázek 2 a 4).

*Obr. 1
Doplnění titulkováním [10]*

*Obr. 2
Doplnění titulkováním a
znakovým jazykem [10]*

*Obr. 3
Doplnění znakovým jazykem
s klíčováním pozadí [11]*

*Obr. 4
Doplnění znakovým jazykem
s klíčováním pozadí a
zdůrazněním některých
pasáží titulkováním [11]*

Titulkování vzdělávacích pořadů pro datové nosiče (nebo televizní vysílání)

V současné době lze mezi nejrozšířenější záznamové audiovizuální nosiče zahrnout bezesporu DVD. Lze samozřejmě využít i HD DVD nebo také i Blu-Ray, tato média nebudou ovšem z důvodu jejich dosavadní vyšší ceny a malého rozšíření přístrojů schopných přehrávání Blu-Ray prozatím vhodná. Titulkování lze u těchto druhů nosičů provést ve více jazycích, potřebný jazyk titulků lze pak navolit. Titulkování lze samozřejmě provést i na videokazety VHS, tyto ovšem již z důvodu pokroku v oblasti audiovizuální techniky ztrácí na významu, navíc tituly nelze z obrazu volitelně odebrat, problematické je rovněž z pochopitelných důvodů titulkování ve více jazycích.

Titulkováním se na trhu v rámci České republiky zabývá na profesionální úrovni řada televizních studií a dalších firem. Cena titulkování se vesměs stanovuje individuálně dohodou, a to různými způsoby (např. cena za titulek – cca několik desítek Kč.ks⁻¹, cena podle délky titulkovaného pořadu – cca několik tisíc Kč.h⁻¹, cena podle hodinové práce na titulkování – cca několik set Kč.h⁻¹ apod.). Titulkování ovšem bude předpokládat úzkou součinnost mezi tvůrci filmu a firmou zabezpečující titulkování, a to především z důvodu **zabezpečení otitulkování zejména těch pasáží, které jsou podstatné pro pochopení dané problematiky.** Softwarových nástrojů sloužících k editaci titulků (např. i freeware) existuje celá řada, lze je provádět např. i v běžném domácím prostředí za využití PC průměrné až mírně nadprůměrné konfigurace.

Bude-li dokumentární film určen pro přípravu z kategorie sluchově postižených jen osob nedoslýchavých, je vhodné zcela jistě zmínit také nutnost úpravy zvuků (doprovodná hudba apod.), které mohou zastírat mluvené slovo – smazává se tak srozumitelnost. Tomuto slovu osoba např. s naslouchacím přístrojem může rozumět (nepotřebuje k porozumění titulkování, tj. nemusí je aktivovat), ovšem některé zvuky mohou být pro její vnímání přítěží, popř. mohou být pro poslech až nepřijemné.

Titulkováním je již nyní vybaveno značné množství pořadů televizních stanic (u nejsledovanějších, vysílajících **v rámci České republiky lze titulkování**

spustit prostřednictvím teletextu str. 888). Některé **vybrané pořady**, které jsou nabízeny v rámci internetového vysílání, jsou rovněž titulkovány.

Doplnění znakovým jazykem

Doplnění dokumentárního filmu znakovým jazykem lze provést dvěma způsoby a to buď s využitím klíčování pozadí, nebo bez využití klíčování (klíčování – vkládání záběru či výřezu záběru z jedné kamery do záběru točeného druhou kamerou, někdy je užíván i cizí název pro tuto metodu – Chromakey).

Klíčování samo o sobě představuje pouze technickou záležitost. Jak s klíčováním pozadí, tak i bez něj je při tvorbě dokumentárních (výukových filmů) nutná úzká spolupráce opět s tlumočnickem do znakového jazyka. Tento tlumočnick (poněvadž se v určitých parciálních částech může jednat také o odbornou problematiku, spojenou např. i s užíváním cizích pojmů) by měl být dobře obeznámen s tlumočenou tematikou a měl by se v ní dokázat alespoň na základní úrovni orientovat. **Tlumočení by mělo být především orientováno na zásadní fakta potřebná k pochopení problematiky.** Proto by bylo vhodné připravit takového výukového filmu věnovat dostatek prostoru a s tlumočnickem navázat velmi úzkou součinnost již v průběhu přípravy filmu.

3.3.2 Textové materiály

Využití textových materiálů (ať již v tištěné podobě, nebo materiálů umístěných na internetové stránky) může být na první pohled ideální cestou k přípravě uvedených kategorií osob, samozřejmě kromě osob hluchoslepých s úplnou ztrátou zraku. Ovšem pouze malá část osob se sluchovým postižením čte, nečte ani znepokojivě vysoké procento nedoslýchavých. Mnozí navíc nerozumějí zcela smyslu čteného textu. Závěry odborníků, ve kterých se snaží zdůvodnit tento jev, se dosud liší. Průzkumy v České republice i v zahraničí se shodují v tom, že absolvent základní školy – osoba se sluchovým postižením, má své čtenářské dovednosti na úrovni slyšících dětí ve věku devíti let (třetí třídy). Z testů je pak patrné, že schopnost čtení klesá s velikostí ztráty sluchu [12]. **Vhodnost textových materiálů je tudíž přímo závislá na stupni sluchového postižení. Aby sluchově postižený mohl pochopit smysl čteného textu, musel by být text upravován a zjednodušován, aby byl sdělovaný obsah pochopitelnější. Textové materiály tedy nelze považovat za univerzální vzdělávací materiály pro tuto kategorii osob.**

Případné texty jak pro osoby sluchově postižené, tak i hluchoslepe by tedy kvůli porozumění měly být zpracovány v co nejjednodušší podobě i s využitím rozsáhlejší obrazové přílohy, na druhé straně by ovšem měly odrážet všechny relevantní skutečnosti potřebné pro tuto přípravu.

4 TECHNICKÉ PROSTŘEDKY PRO PODPORU KOMUNIKACE A ZPŮSOBILOST DOROZUMÍVÁNÍ

Prostředky pro podporu komunikace osob se sluchovým postižením popř. osob hluchoslepých a oboustranná způsobilost dorozumívání se se záchranými

složkami tvoří při jejich ohrožení další nedílnou součást zabezpečení jejich ochrany. Nabídka těchto specifických prostředků komunikace je v současné době dostatečná. Jejich výběr by měl reflektovat nejen potřeby, ale také schopnosti a technické možnosti obou stran – jak postižených, tak záchranných složek reprezentovaných především složkami integrovaného záchranného systému (mj. také s telefonními centry tísňového volání – TCTV 112).

4.1 Vybrané technické prostředky pro komunikaci se záchranáři a TCTV 112

V současné době existuje celá řada dorozumivacích komunikačních prostředků, které zejména **osoby sluchově postižené s úplnou ztrátou sluchu** v běžném životě využívají a které se dají použít i pro komunikaci se záchranáři. Mezi základní lze zahrnout:

- **mobilní telefony** s posíláním klasických SMS (dřívější využití **pagerů** – jednodušší a levnější způsoby komunikace s pořizovací cenou v obou případech i pod tisíc korun již v současné době v podstatě odeznívá);
- **psací telefony** – komunikace funguje psaním textu na klávesnici a následným zobrazováním psaného textu na displeji příjemce zprávy. Ve vyspělých zemích se s těmito telefony můžeme setkat na různých úřadech, ve zdravotnických zařízeních, policejních stanicích apod. (dražší varianta – cena např. u přístroje Polytel 200X je okolo dvaceti tisíc Kč, u přístroje TextLink 9100 okolo dvanácti tisíc Kč – pro osoby sluchově postižené jsou ovšem dotovány až 75 %). V současné době se prosazuje obdoba – **E-psací telefony**, které umožňují tuto komunikaci z PC.

Osoby sluchově postižené s částečnou ztrátou sluchu mohou pro uvedenou komunikaci využívat speciálně **upravené telefony s různými specifickými funkcemi a příslušenstvím** – s regulací hlasitosti, výšek a hloubek, světelnou signalizací zvonění, s přenosem zvuku přes kostní vedení prostřednictvím pulzního vibrátoru, s indukční smyčkou apod. Cena takového přístroje se pohybuje většinou do pěti tisíc Kč.

Některé telefonní přístroje jsou v současné době vybaveny i tzv. „**SOS**“ **tlačítky**, které po zmáčknutí vytáčí automaticky až několik telefonních čísel nebo pošlou na předvolená čísla uloženou textovou zprávu s žádostí o pomoc. Zjednodušenou variantou je **použití „bezdrátového nouzového tlačítka“** ve spojení např. s domácím telefonem a tím i přivolání pomoci např. v rámci objektu.

Mezi výrazné novinky patří **software LipCell**, který při hovoru např. přes telefon s displejem nebo počítač doprovází hlas prostřednictvím uměle vytvořené tváře, jež pohybuje rty v návaznosti na mluvící osobu. **Pro sluchově postiženou osobu tak lze kombinovat poslech s odezíráním.**

Uplatnění v rámci komunikace osob sluchově postižených nebo hluchoslepých s okolím mohou za určitých okolností i takové aplikace jako **SKYPE** (aplikace pro bezplatné volání přes internet), **ooVoo** (aplikace určená

k provozování videochatu a videokonferencí přes internet), popř. jiné aplikace s minimálně dvěma současně přihlášenými účastníky v rámci přenosu.

Ne všechna TCTV 112 jsou v současné době schopna komunikace s osobami se sluchovým postižením. Komunikace jsou schopny prostřednictvím TCTV 112 např. Plzeňského nebo Libereckého kraje, ale pouze prostřednictvím SMS a to i přesto, že službu jsou na základě technických možností schopna zřídit všechna TCTV 112 [13]. Bohužel ani v současné době řešený **projekt Jednotná úroveň informačních systémů operačního řízení a modernizace technologií pro příjem tísňového volání základních složek integrovaného záchranného systému** problematiku komunikace s osobami se sluchovým postižením neřeší, řešit se ovšem bude následně [14].

4.2 Další služby pro spojení osob se sluchovým postižením a osob hluchoslepých s okolím v případě vzniku mimořádné události

4.2.1 Služby „Hovor pro neslyšící“

Přibližně od února 2010 mohou všichni lidé s vadou sluchu komplexně zdarma **využívat speciální asistenční službu O2 – Hovor pro neslyšící.** Telefónica O2 Czech Republic provozuje linku, na které vyškolení operátoři pomáhají neslyšícím a nedoslýchavým komunikovat se slyšícími osobami. Z počátku bylo možné tyto služby využívat buď pomocí textového telefonu, nebo faxu (a to již od roku 1997, kdy služba vznikla), nově lze pro komunikaci využít také SMS, e-mail a ICQ. Operátoři linky přitom fungují jako tlumočníci a dovedou uživateli pomoci v celé řadě životních situací. Mezi nejčastější patří například komunikace s institucemi a úřady, kontaktování lékařů, vyhledávání potřebných telefonních čísel apod. Princip fungování služby je velmi jednoduchý. Operátor na lince dostává od neslyšícího zákazníka instrukce zvolenou formou a na jejich základě komunikuje se slyšícími uživateli. Stejně tak může operátor tlumočit informace směrem k neslyšícím.

Pro komunikaci s operátory slouží tři čísla:

- 800 142 142 (pro spojení slyšícího a neslyšícího);
- 800 143 143 (pro zákazníky vlastníci psací telefon);
- 800 147 147 (pro komunikaci pomocí faxu).

Dále je možné také využít:

- neslyšící@o2.com (služba přes e-mail pro neslyšící);
- 722 147 147 (komunikace prostřednictvím SMS);
- ICQ: 593 439 364 (služba přes ICQ pro neslyšící).

Služba je poskytována 24 hodin denně. Uživatelé platí pouze za odeslanou SMS zprávu podle svého nastaveného tarifu u vlastního operátora, navazující služby jsou bezplatné pro zákazníky všech sítí. Službu využívá ročně až několik tisíc zákazníků [15].

4.2.2 SMS linka Policie ČR

Projekt, jehož výstupem je dána možnost osobám se sluchovým postižením nebo hluchoslepým zaslat SMS o pomoc Policii České republiky,

původně počátkem roku 2006 iniciovala Preventivně informační skupina Správy hlavního města Prahy Policie České republiky. Projekt si kladl za cíl zpřístupnit v plném rozsahu linku tísňového volání 158 všem občanům, tedy i občanům handicapovaným poruchou či úplnou ztrátou sluchu [16].

Linka v současné době funguje na území celé republiky s číslem:

- SMS 603 111 158.

4.2.3 SMS linka první pomoci

Jedná se o linku systému dovolujícího příjem zpráv přímo na operačním středisku Zdravotnické záchranné služby hl. m. Prahy. Linka je v provozu od 1. října 2002, a to jako první v České republice.

Linka pro spojení je s číslem:

- SMS 724 333 155.

Níže uvedené číslo slouží primárně pro spojení s výše uvedeným operačním střediskem [17], středisko je ovšem schopno zabezpečit předání zprávy i na jiná střediska zdravotnické záchranné služby v rámci republiky. V současné době není bohužel jednotnost v užívání této služby v rámci všech krajů republiky jako v předešlém případě, jednotlivé kraje tuto službu řeší (pokud ji tedy řeší) individuálně.

4.2.4 Telekomunikační centrum neslyšících a Agentura pro neslyšící

Velmi užitečným pro výše zmíněné osoby pro podporu jejich komunikace s okolím (a také v případě vzniku mimořádné události) bude bezesporu projekt zabývající se minimalizací komunikační bariéry. Telekomunikační centrum neslyšících vzniklé na základě uvedeného projektu umožňuje pro dané osoby komunikaci s okolím prostřednictvím zvoleného komunikačního prostředku.

Obdobně, ale i některé další služby v tomto směru nabízí i Agentura pro neslyšící APPN, o. s. Vybrané služby pak tato agentura poskytuje zdarma a nonstop.

Résumé

Both the hearing impaired and the deaf-blind have the same rights for preparation to population protection as a non-handicapped persons. Extraordinary events or crisis situations won't make any difference concerning people.

The introduced analysis and the summary of contingency of demand of chosen forms and means for preparation of the hearing impaired, eventually the deaf-blind, should help mainly to those subjects that have statutory duty to execute such preparation, eventually to those subjects that may organize such preparation in their own initiative or that participate in its organizing. It also refers to utilization of potential communication devices of mentioned individuals in case of occurrence of extraordinary events within the joint rescue service units.

It can be claimed that mentioned preparation may implement, namely through both mentioned ways – both with the help of specialized trainers and interpreters of sign language within the framework of formation preparation, and also with the help of appropriately modified materials for individual preparation. Forasmuch as it's very specific form of preparation, this will put – without questions – increased requirements to its security, namely to all intents and purposes.

Literatura

- [1] KYSELÁK, J. Zrakově postižené osoby a prostředky jejich přípravy k ochraně obyvatelstva. *The Science for Population Protection*, 2010, roč. 2, č. 2, s. 117-127. ISSN 1803-568X.
- [2] Zákon 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, ve znění pozdějších předpisů.
- [3] Zákon 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění pozdějších předpisů.
- [4] Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- [5] Český statistický úřad. Výběrové šetření zdravotně postižených VŠPO 07. 3. Výběrové šetření zdravotně postižených VŠPO 07. [Online] [Citace: 27. ledna 2011.] Dostupné na WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/4100269DD7/\\$File/330908j3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/4100269DD7/$File/330908j3.pdf)>.
- [6] JELÍNKOVÁ, Zdena. *Osobní sdělení*. LORM, o.s., Poradenské centrum Brno, Křenová 67, 659 58 Brno, 17. února 2011.
- [7] LORM. *Komunikační systémy osob s hluchoslepotou*. [Online] [Citace: 1. února 2011.] Dostupné na WWW: <<http://www.lorm.cz/cs/hluchoslepi/komunikacni-systemy-osob-s-hluchoslepotou.php>>.
- [8] Centrum zprostředkování služeb pro neslyšící. *Informace pro tlumočníky*. [Online] [Citace: 27. října 2011.] Dostupné na WWW: <http://www.asnep.cz/tlumoceni/informace-pro-tlumocniky_soubory/informace_pro_tlumocniky.htm>.
- [9] Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. *Dokumenty*. [Online] [Citace: 27. ledna 2011.] Dostupné na WWW: <<http://www.cktzj.com/dokumenty>>.
- [10] I-vysílání. *Televizní klub neslyšících*. [Online] [Citace: 27. ledna 2011.] Dostupné na WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/210562221800020/>>.
- [11] I-vysílání. *Sama doma*. [Online] [Citace: 27. ledna 2011.] Dostupné na WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1148499747-sama-doma/211562220600015/>>.
- [12] HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 1. díl. 2. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999. s. 81-88. ISBN 80-7216-096-6.

- [13] RYBÁŘ, Martin. *Osobní sdělení*. HZS Libereckého kraje, Šumavská 414/11, 460 01 Liberec. 5. března 2011.
- [14] PRUDIL, Luděk. *Osobní sdělení*. MV – generální ředitelství HZS ČR, Kloknerova 26, pošt. příhr. 69, 148 01 Praha 414. 2. března 2011.
- [15] O2. *Služby pro neslyšící zdarma*. [Online] [Citace: 28. února 2011.] Dostupné na WWW: <http://www.o2.cz/osobni/200437-tiskove_zpravy/169468-Sluzby_pro_neslysici_zdarma.html>.
- [16] Policie České republiky. *Akce a projekty*. [Online] [Citace: 22. října 2011.] Dostupné na WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/projekt-tisnove-linky-pro-neslysici-sms-603-111-158-926967.aspx>>.
- [17] Časopis sluchově postižených GONG. *Tišňové SMS zprávy*. [Online] [Citace: 24. října 2011.] Dostupné na WWW: <<http://www.gong.cz/clanky.php?c=47>>.